

KRUESZ KRIZOSZTOM LEVELEI JEDLIK ÁNYOSHOZ 3.

Lelöhely: a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár Kézirattára BK 184/VI. B. 1. számú fondja

*A kéziratot rögzítette: Mayer Farkas OSB,
sajtó alá rendezte: Székács István,
szerkesztő: Gazda István*

Kruesz Krizosztom – Jedlik Ányosnak

BK 184/VI. B. 1/3.
1856. január 5.

Szeretve tisztelt Tanár Ur!

A mennyire fájt hosszas hallgatása, oly édes vigasztalást hozott kedves levele. Ily hosszút nem követeltem, nem is vártam, annál jobban esett.

Dicsőségében¹ őszinte részt veszek, adja az Isten, hogy megkezdett pályáján szerencsésen előhaladván szerzetünk 's édes hazánk fénysugarait még számtalannal szaporithassa.

A tantalusi kínok² többé kevésbé minden lelkes physikus osztályrészéül jutottak, de ha nehezen is[,] csak haladjunk, annál több az érdem.

A 10 elemes telepet örömmel veendem, előre 20fot³ küldök, ha Tanár ur levele 1 héttel előbb jön[,] megküldém vala mind a 70 fot[,] addig azonban, míg a batteria⁴ megjön, megszerzem a többit is.

Raymundrol⁵ n[em] kételkedem, hogy ura marad szavának, mert nagyon örült a telepnek, 's mint bizonyosrol szólt, a levélírást azonban az sem találta föl. Proxime⁶ irok Raymundnak is Jánosnak⁷ is.

Cursusomban⁸ most jeles legény áll mellettem[,] Tomek Anasztáz⁹ 2^{dik} évi theolog¹⁰: derék physikus lesz belőle, az ígért vonalzott üvegek fejében egy pár madárral¹¹ kedveskedünk, nem

¹ Kruesz valószínűleg az 1855-ös párizsi világkiállításon (május 15. – november 15.) elért sikerre utal: a Jedlikék műhelyében készült tízelemes kis szén-cink telep, pontosabban a Bunsen-féle elem ebben megvalósult tökéletesítése itt bronzéremet nyert. (Ferenczy Viktor: *Jedlik Ányos István élete és alkotásai*. [Győr, 1936–1939.] Új kiadása: Czuczor Gergely Bencés Gimnázium, Győr, 2000, 143. o.) A kiállítók jutalmazását III. Napóleon császár ajánlotta fel.

² Tantaluszi kín: reménytelen sóvárgás a közelünkben lévő, mégis elérhetetlen vagy tiltott dolgok után. A görög mitológia Tantalosz királya azzal bünhődött vétkeiért az alvilágban, hogy hiába ült a nyakáig érő folyóban és hiába hajladozott fölötte gyümölcsöktől roskadozó ág, valahányszor csillapítani akarta szomját vagy éhét, a víz, illetve az ág eltűnt előle.

³ 20 forintot.

⁴ Villamos elem, telep.

⁵ Kühn Rajmund Lajos (1828–1884), Kruesz Krizosztom egykori tanítványa, az esztergomi bencés gimnázium fizikatanára.

⁶ Legközelebb (*latin*).

⁷ János: Orsonics Iván Flórián (1805–1874) bölcseleti doktor, bencés fizikatanár, Jedlik jó barátja. A levél írásakor a győri bencés gimnáziumban tanított. Rendtársai Jánosnak szólították.

⁸ Ti. a rendi növendékek természettudományos képzésén.

⁹ Tomek Anasztáz Antal (1833–1881) 1851-ben lépett a rendbe, 1858–77-ig a győri bencés gimnázium fizikatanára, majd haláláig plébános Varsányban, Tárkányban. A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók győri vándorgyűlésén az általa módosított Smee-féle telepről tartott előadást, amely megjelent a társaság kiadványában.

¹⁰ Teológushallgató.

¹¹ Ti. madár alakú kisebb üvegekkel, melyeket a polarizált fény bemutatására használtak.

Rómer¹² féle kitömöttel, hanem a göncölített fény szintüneményeihez¹³, ha talán bizonyos mértékben szeretné Tanár ur, sziveskedjék meg küldeni azt. Anasztáz szépeket készít¹⁴, különösen a projectio¹⁵ által pompás tüneményt mutatnak.

Tervem helyeslését azon kötelességi érzettel fogadtam, melylyel iparkodni fogok az ideának csontot és hust szerezni, az eredményről pedig Tanár urat tudósítani.¹⁶

Én hihetőleg a diamagnetismus¹⁷ terére vetendem szemeimet, miben a várt telep nem kis segítségemre leend.

Boldog új évet mindnyájunktól! Uj perjelnek Zsigmond¹⁸ a győri igazgató választott el.

Engedelmet hirtelen firkámért

Tanár urat tisztelő barátja és rendtársa

Chrysostom

Sz. Márton Jan. 5^{én} 1856.

¹² Rómer Flóris (Flórián) Ferenc (1815–1889) régész, művészettörténész, egyetemi tanár, az MTA tagja. A magyar tudományos művészettörténet-írás és műemlékvédelem úttörője, a magyarországi régészeti kutatások egyik elindítója. 1830-ban lépett a Szent Benedek-rendbe, bölcsészeti doktor lett. 1839-től a győri gimnáziumban a magyar és a latin nyelv, utóbb a természetrajz tanára. 1842-től Győrben a bencés növendékek természettudományos képzését vezette. 1845-től Pozsonyban a felsőiskola természetrajz tanára. A szabadságharc alatt kapitányi rangot szerzett. A Bach-korszakban nyolcévi börtönre ítélték. 1854-ben szabadult, majd több helyen tanított és volt nevelő.

¹³ A göncölített fény szintüneményei: a polarizált fény színjelenségei. A nyelvújítási *göncölt*, *göncölösít* ige korabeli definíciója: „a kettősen tört sugarat mézspatra [mészpát: a mész kő kristályos változata; kalcit] ejtés által változtatja (polarisál).” (Ballagi Mór: *A magyar nyelv teljes szótára*. I. kötet. A–K, Pest, 1868.) Polarizáció: fénysarkítás; az a jelenség, hogy a hullámok rezgése csak egy síkban, illetve két egymásra merőleges síkban történik.

¹⁴ Ti. madár alakú üvegeket.

¹⁵ Kivetítés.

¹⁶ Jedlik ezek szerint támogatta a fizikusok rendszeres évi találkozásának ötletét, melyet Kruesz előző levelében vetett fel. (Ld.: Kruesz Krizosztom – Jedlik Ányosnak. BK 184/VI. B. 1/2. 1855. november 6.) A kezdeményezés meg is valósult, ld. Kruesz Krizosztom: *Néhány szó a természettan magyar tanáraihoz a légtünettan ügyében*. In: *Tanodai Lapok*, 1859. 181–183. o.

¹⁷ Diamagnetizmus, diamágnesség: a külső mágneses tér hatására indukált ellentétes irányú mágnesség. A jelenséget 1845-ben Michael Faraday fedezte fel.

¹⁸ Perjel (a latin *prior* szóból); Pannonhalmán a főapát utáni legfőbb rendi előljáró, a főapát helyettese, a főapátság házfőnöke. – Simon Zsigmond Antal (1814–1891) 1856–65-ig volt pannonhalmi perjel.